

Tapani Lahti

Häviääkö hömötiainen Suomesta?

Lahti T. (2025). Häviääkö hömötiainen Suomesta? Metsätieteen aikakauskirja 2025-24023. Tieteen tori. 4 s. <https://doi.org/10.14214/ma.24023>

Yhteystiedot Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvi- ja sienitieteen yksikkö, Helsinki

Sähköposti tapani_lahti@outlook.com

Hyväksytty 14.1.2025

Hömötiäisestä on tullut luontokadon symboli, jonka uhanalaisuuden pääasiallisena syynä pidetään nykyistä metsätaloutta. Tiedot hömötiäiskannan muutoksista perustuvat suomalaisiin linnuston-seurantatutkimuksiin, joista tärkeimpiä ovat pesimäaikaiset linja- ja pistelaskennat, talvilintulaskennat sekä aika ajoin toistettava lintuatlaskartoitus.

Lintujen linja- ja pistelaskennat sekä talvilintulaskennat antavat tietoja hömötiäisen yksilömäärästä. Niiden perusteella hömötiäisen alamäki pitää kiistatta paikkansa, vaikka syistä onkin erimielisyyttä. Hömötiäisen alamäki on lisäksi jatkunut jo pitkään. Väisänen ym. mainitsivat koko maan parimäärän vähentyneen 60 % ajanjaksolla 1940–50-luvulta 1980-luvulle.

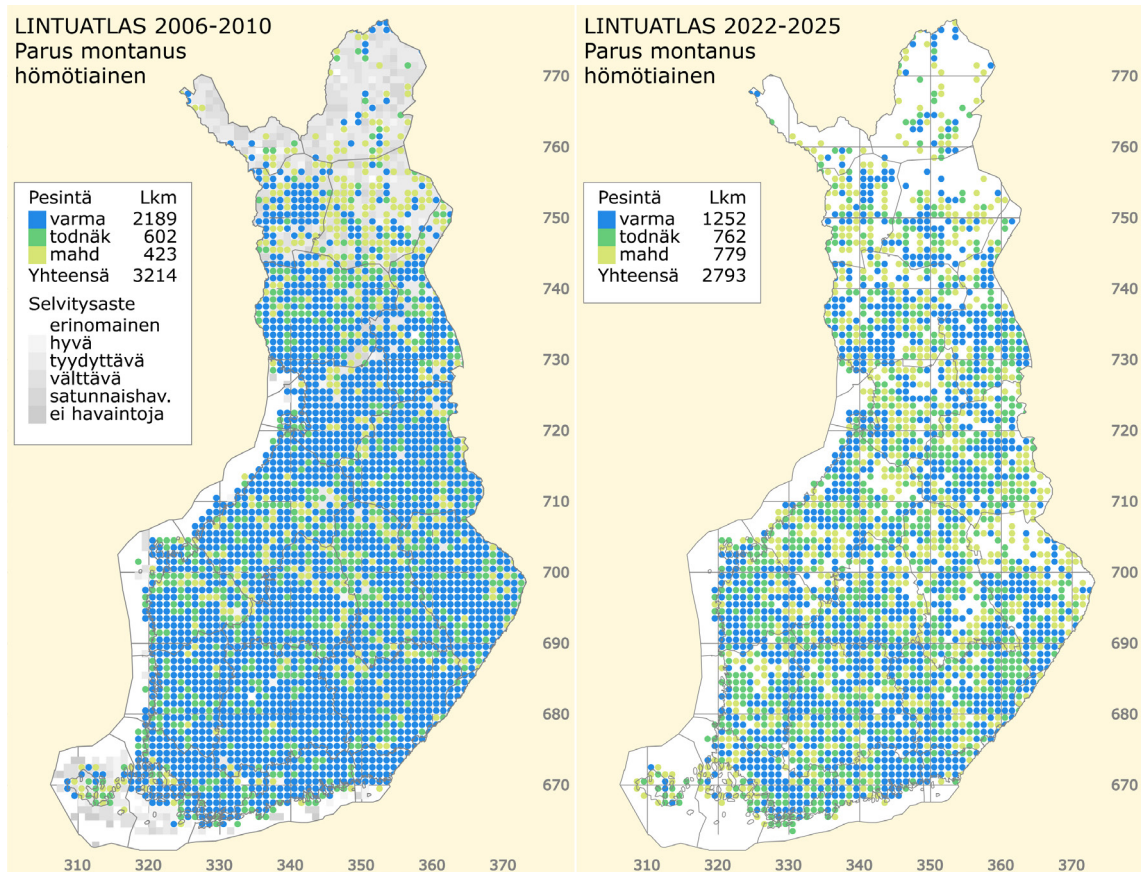
Atlaslaskennoissa kartoitetaan lintulajien pesimävarmuutta 10×10 km²:n kokoisissa ruuduissa eri puolilla Suomessa. Parhaillaan on menossa neljäs kansallinen lintuatlas, jonka maastotyöt päättyvät vuonna 2025.

Neljännän atlaksen kolmen ensimmäisen vuoden (2022–2024) aineiston vertailu kolmannen lintuatlaksen (2006–2010) tuloksiin osoittaa, että hömötiäisen levinneisyysalue ei ole merkittävästi muuttunut atlaksen välillä (kuva 1). Eri puolilta maata löytyy edelleen hömötiäisen pesintään soveltuvaa elinympäristöä. Hömötiäisen populaatiokoon lasku ei niinkään näy atlasaineistossa, koska merkittävästi nykyistä pienempikin pesimäkanta kykenee levittäytymään tasaisesti Suomen kokoiselle alueelle.

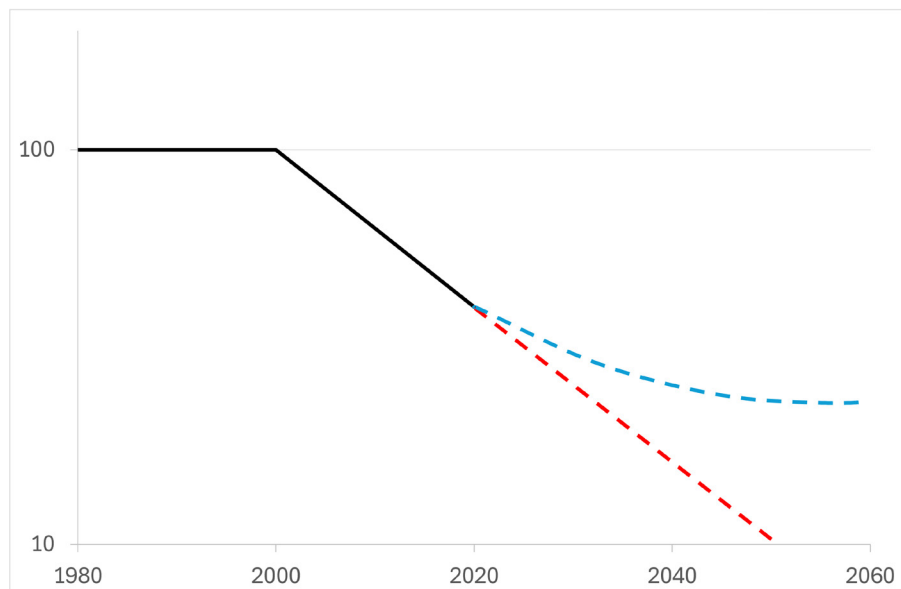
Uhanalaisuus

Hömötiäisen uhanalaisuusluokka on Punaisen kirjan arvioiden perusteella ollut vuonna 2000 ja 2010 elinvoimainen (LC), vuonna 2015 vaarantunut (VU) ja vuonna 2019 erittäin uhanalainen (EN). Vuoden 2019 luokkaan johtaneena kriteerinä hömötiäisellä oli koodi A2ab eli ”yksilöiden määrä on vähentynyt merkittävästi”. Luokka ”erittäin uhanalainen (EN)” tarkoittaa sitä, että hömötiäisen uhka hävitä Suomesta ”lähitulevaisuudessa” on hyvin suuri.

Punaisen kirjan uhanalaisuusluokat ovat tulkittavissa lajien tulevaisuutta koskeviksi ennusteiksi, joiden toteutumista voidaan arvioida todennäköisyysarvoina nollan ja ykkösen välillä. Jossakin määrin epämääräisiä ne ovat siksi, että tarkastelun aikaikkunaa ei ole määritelty.

Kuva 1. Hömötiaisen pesinnän todennäköisyys kolmannessa lintuatlaksessa 2006–2010 (vasen kartta) ja neljännen lintuatlaksen kolmen ensimmäisen vuoden 2022–2024 aineistossa (oikea kartta). Tilanne 1.11.2024. Aineisto: Creative Commons Nimeä 4.0, Luonnontieteellinen keskusmuseo Luomus & BirdLife Suomi.

Kuva 2. Kaksi vaihtoehtoista ennustetta hömötiaisen kannankehitykselle Suomessa. Musta viiva on toteutunut kehitys vuoden 1980 jälkeen Lehikoisen ja Väisäsen mukaan. Punainen katkoviiva on Punaisen kirjan ennuste, jonka mukaan hömötiainen häviää Suomesta lähitulevaisuudessa. Sininen katkoviiva on vaihtoehtoinen ennuste, jonka mukaan kanta ei häviä vaan vakiintuu jollekin aikaisempaa alemmalle tasolle.

Punaisen kirjan uhanalaisuusluokan taustalla oleva ennuste hömötiaisen häviämislle Suomesta perustuu oletukseen, että lajin populaatiokoon pieneneminen jatkuu lähitulevaisuudessa edelleen aina nolnaan asti. Lehikoisen ja Väisäsen esittämää aikasarjaa ekstrapoloimalla tuloksena olisi kuvan 2 punainen viiva.

Jos hömötiaisen harvinaistumisen pääasiallisena syynä on sopivien elinympäristöjen katoaminen, lajin tulevaisuudelle voi esittää myös vaihtoehtoisen ennusteen. Hodgson tutki vuonna 1986 väitöskirjassaan kasvilajien yleisyyttä ja harvinaisuutta Sheffieldin alueella Englannissa. Hän tiivisti tuloksensa yksinkertaiseen periaatteeseen: yleiset lajit kasvavat ympäristöissä, jotka ovat alueella yleisiä, ja harvinaiset lajit kasvavat ympäristöissä, jotka ovat alueella harvinaisia.

Soveltamalla samaa periaatetta hömötiaisen runsauteen erilaisissa elinympäristöissä voimme todeta, että lajille hyvin sopivien ympäristöjen osuus on vähentynyt ja huonommin sopivien osuus kasvanut vuosikymmenten mittaan. Tuloksena on ollut populaatiokoon merkittävä lasku, joka näkyy lintulaskennoissa.

Uusimman lintuatlaksen tulokset (kuva 1) kuitenkin osoittavat, että hömötiaiselle löytyy edelleen soveliaita pesimäympäristöjä jokseenkin kaikkialta Suomesta. En pidä uskottavana, että metsätalous kykenisi hävittämään niitä kaikkia.

Päätelmät

Ennustaminen on vaikeaa, varsinkin tulevaisuuden. Siitä huolimatta rohkenen ennustaa, että hömötiainen tulee säilymään Suomen pesimälinnustossa pitkälle tulevaisuuteen. Lajin pesimäkanta tulee taantumisjakson jälkeen vakiintumaan jollekin alemmalle tasolle (kuvan 2 sininen viiva), jolloin se lopulta siirtyy Punaisen kirjan tulevissa painoksissa luokan RE (hävinnyt) sijasta johonkin vähemmän uhanalaisten lajien luokkaan.

Ennusteen pohjana on epäilykseni siitä, että IUCN:n uhanalaisuuden arvioinnissa käytettävät kriteerit liioittelevat monien lajien häviämistodennäköisyyttä. Esimerkiksi Suomen linnustosta uhanalaisiksi oli vuonna 2019 arvioitu peräti 35 prosenttia lajeista. Sen sijaan hävinneeksi oli luokiteltu vain yksi laji, kultasirkku.

Jos uhanalaisuusluokat ennustaisivat realistisesti häviämistodennäköisyyttä, pitäisi uhanalaisia lajeja ajan mittaan hävitä, sitä enemmän mitä uhanalaisemmasta luokasta on kyse. Näin ei Suomen linnuilla ole tapahtunut, vaan hävinneiden lajien määrä on vaihdellut epäsäännöllisesti luettelosta toiseen ja pikemminkin vähentynyt kuin kasvanut (taulukko 1).

Taulukko 1. Hävinneet (RE) lintulajit Suomen Punaisen kirjan eri versioissa. Lajiluettelo ja hävinneiden lajien määrä on vaihdellut epäsäännöllisesti kirjasta toiseen ja pikemminkin vähentynyt kuin kasvanut ajan mittaan.

	1985	1991	2000	2010	2015	2019
RE lkm	2	1	3	0	0	1
viiriäinen	RE	RE	RE	EN	VU	EN
heinäkurppa	RE	CR	RE	CR	CR	CR
kiljukotka	CR	CR	RE	CR	CR	CR
kultasirkku	NE	NE	CR	CR	CR	RE

Kiitokset

Kiitän Pekka Kauppia, Juha Lappia ja Risto A. Väisästä käsikirjoituksen kommentoinnista.

Lähteitä

- Hodgson JG (1986) Commonness and rarity in plants with special reference to the Sheffield flora Part I: the identity, distribution and habitat characteristics of the common and rare species. *Biological Conservation* 36: 199–252. [https://doi.org/10.1016/0006-3207\(86\)90052-2](https://doi.org/10.1016/0006-3207(86)90052-2).
- Hyvärinen E, Juslén A, Kemppainen E, Uddström A, Liukko U-M (toim) (2019) Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Kumpula S, Vatka E, Orell M, Rytönen S (2023) Effects of forest management on the spatial distribution of the willow tit (*Poecile montanus*). *For Ecol Manag* 529, article id 120694. <https://doi.org/10.1016/j.foreco.2022.120694>.
- Lehikoinen A, Väisänen RA (2023) Pesivien maalintujen kannanmuutokset Suomessa 1975–2022. *Linnut-vuosikirja 2022*: 14–29.
- Lehikoinen A, Pakanen V-M, Kivinen S, Kumpula S, Lehto V, Rytönen S, Vatka E, Virkkala R, Orell M (2024) Population collapse of a common forest passerine in northern Europe as a consequence of habitat loss and decreased adult survival. *For Ecol Manag* 572, article id 122283. <https://doi.org/10.1016/j.foreco.2024.122283>.
- Luonnontieteellinen keskusmuseo Luomus & BirdLife Suomi (2024) Suomen 4. lintuatlas. Creative Commons Nimeä 4.0. <http://tulokset.lintuatlas.fi>. Viitattu 1.11.2024.
- Müller MM (2024a) Miksi hömö- ja työttötiainen ovat vähentyneet Suomessa? *Metsätieteen aikakauskirja*, artikkelitunnus 23002. <https://doi.org/10.14214/ma.23002>.
- Müller MM (2024b). Metsänhakuut ja hömö- sekä työttötiäiskannan taantuminen. *Metsätieteen aikakauskirja*, artikkelitunnus 24005. <https://doi.org/10.14214/ma.24005>.
- Pakkala T, Peltonen A, Lindberg H, Hjältén J, Kouki J (2024) The intensity of forest management affects the nest cavity production of woodpeckers and tits in mature boreal forests. *Eur J Forest Res* 143: 617–634. <https://doi.org/10.1007/s10342-023-01645-x>.
- Valkama J, Vepsäläinen V, Lehikoinen A (2011) Suomen III Lintuatlas. Luonnontieteellinen keskusmuseo ja ympäristöministeriö. <https://atlas3.lintuatlas.fi>. Viitattu 1.11.2024. ISBN 978-952-10-6918-5.
- Virkkala R (2024) Hömö- ja työttötiäisen vähenemisen syistä. *Metsätieteen aikakauskirja*, artikkelitunnus 24002. <https://doi.org/10.14214/ma.24002>.
- Väisänen RA, Lammi E, Koskimies P (1998) Muuttuva pesimälinnusto. Otava, Helsinki. ISBN 951-1-12663-6.